

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін факультету №6**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Культура професійного спілкування»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 «Психологія»

За темою: «Феномен спілкування в дослідженнях сучасної філософії».

м. Харків 2023 рік

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
30.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
25.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
29.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (протокол від
25.08.2023 р. № 9)

Розробник:

Доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат
філософських наук, доцент Могільова С.В.

Рецензенти:

Завідувач кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету
№6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент Холод Ю.А.

Професор кафедри теоретичної і практичної філософії ім. Й.Б. Шада ХНУ
імені В.Н. Каразіна, доктор філософських наук, професор Прокопенко В.В.

Лекція № 5.

Тема: Феномен спілкування в дослідженнях сучасної філософії.

План:

1. Спілкування та комунікація.
2. Види комунікації.
3. Екзистенціальний аспект комунікації.

Література.

1. Савенкова Л.О. Психологія спілкування: навч. посіб. / [Л. О. Савенкова та ін.]; за заг. ред. Л.О. Савенкової. - Київ КНЕУ, 2015. - 309 с.
2. Соціальний капітал. Теорія міжособистісного простору. Пйотр Штомпка. Видавництво: Дух і Літера, 2022. – 400 с.
3. Етика ділового спілкування: навч.посібник / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, В.В. Мельник. - Львів: Магнолія 2019. - 312 с.
4. Етика ділового та повсякденного спілкування. Кубрак О. В. Видавництво: Університетська книга, 2023. – 222 с.
5. Комунікація і культура в глобальному світі. Євген Бистрицький, Сергій Пролєєв, Роман Зимовець. Видавництво: Дух і Літера, 2020. – 416 с.
6. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Джеймс Борг. Видавництво: Фабула, 2019. - 304 с.

1.Спілкування і комунікація.

Спілкування являє собою складний і багатогранний процес, який може виступати одночасно як процес взаємодії індивідів, як ставлення людей один до одного, як процес їх взаємовпливу, співпереживання і взаєморозуміння. В цілому це один з найважливіших чинників людської життєдіяльності.

Крім категорії «спілкування» в науці набуло поширення поняття «комунікація», ставши невід'ємною частиною соціально-гуманітарної термінології.

Існує кілька підходів до співвідношення понять «спілкування» і «комунікація». **Перший підхід** полягає в ототожненні цих двох категорій. Дослідники В.Н. Курбатов, Л.С. Виготський, А.А. Леонтьєв приймають за основу ототожнення схожість в етимології та семантиці цих термінів. Спираючись на термін латинської мови «communicatio» з його початковим значенням «робити загальним, пов'язувати, спілкуватися», прихильники даного підходу трактують його як обмін думками та інформацією за допомогою різних сигналів. У той же час, слово «спілкування» в українській мові також відображає процес обміну інформацією, думками і емоціями між людьми. В обох випадках прихильники даної позиції не бачать суттєвої різниці в змісті термінів «спілкування» і «комунікація», в зв'язку з чим вони проголошуються рівноправними.

Таке ототожнення за замовчуванням відбувається в англомовних текстах, де для перекладу українського слова «спілкування» є тільки одне слово - «Communication». Спілкування розуміється як «взаємодія двох і більше людей, що складається в обміні між ними інформацією пізнавального або афективного характеру, тобто обміні знаннями або емоціями».

Багато авторитетних зарубіжних дослідників дотримуються схожих поглядів. На думку Т. Парсоне, комунікацію допустимо розглядати як спілкування, взаємодію між людьми. К. Черрі підкреслює, що комунікація - «це, по суті, соціальне явище», «соціальне спілкування» з використанням численних систем зв'язку, вироблених людьми, серед яких головними, «без сумніву, є людська мова і мовлення».

Другий підхід полягає в розрізненні термінів «спілкування» і «комунікація». Наприклад, поширення набула точка зору (М.С. Каган), що спілкування і комунікація розрізняються як мінімум в двох основних відношеннях.

По-перше, спілкування має і практичний (матеріальний), і духовний (інформаційний) і практично-духовний характер, в той час як комунікація являє собою чисто інформаційний процес - передачу тих чи інших повідомлень.

По-друге, постулюється, що вони розрізняються за характером самого зв'язку взаємодіючих систем. Комунікація - це зв'язок суб'єкта і об'єкта, де суб'єкт передає якусь інформацію (думки, знання, фактичні дані, офіційні повідомлення, вказівки і т. д.), а об'єкт є пасивним одержувачем (приймачем інформації), якому потрібно лише тільки її прийняти, зрозуміти (правильно декодувати), засвоїти і вчинити відповідно до неї. Таким чином, комунікація розуміється як односпрямований процес: інформація передається тільки в одному напрямку, тому не має особливого значення, хто є її приймачем.

Спілкування ж розуміється як зв'язок між двома суб'єктами, в якому немає відправника і одержувача повідомлень - є співрозмовники, співучасники загальної справи. У спілкуванні відбувається круговорот інформації між партнерами, оскільки вони однаково активні. Це означає, процес спілкування на відміну від комунікації має двонаправлений характер. Таким чином, цей підхід постулює, що в основі комунікації лежить монолог, а в основі спілкування - діалог.

Відомий представник соціальної психології Г.М. Андрєєва також розводить ці поняття. Ґрунтуючись на більш широкому характері категорії «спілкування», вона виділяє в її структурі 3 взаємопов'язаних складових:

- **комунікативну**, тобто безпосередньо комунікацію, яка є обміном інформацією в процесі спілкування між людьми;
- **інтерактивну**, що є організацією взаємодії між тими, хто спілкується, тобто – це обмін не тільки інформацією, а й діями;
- **перцептивну**, що представляє собою процес сприйняття і пізнання партнерами по спілкуванню одне одного і встановлення взаєморозуміння на цій основі.

В основі **третього підходу** до питання співвідношення понять «спілкування» і «комунікація» лежить поняття "інформаційний обмін". Його прихильники вважають, що не всі інформаційні процеси в соціумі вичерпуються спілкуванням. Такі процеси, присутні в будь-якому фрагменті громадського життя, не завжди представлені в формі слів, тексту або мови. Повідомлення в вербальній формі представляють малу частку обміну інформацією в суспільстві. У багатьох випадках інформаційний обмін здійснюється в невербальній формі, її носіями можуть бути як невербальні сигнали, так і речі, предмети, матеріальні носії культури - з їх допомогою можна передавати інформацію у часі та просторі. Тому спілкування розуміється як тільки процеси обміну інформацією, що представляють собою специфічну діяльність людей, спрямовану на встановлення і підтримання взаємодії і взаємозв'язку, ці процеси здійснюються за допомогою мовлення, мови або тексту, тобто вербально. Всі ж інформаційні процеси в суспільстві можна представити поняттям «соціальна комунікація». Тоді, самим загальним поняттям буде «комунікація» (інформаційний обмін), менш загальним - «соціальна комунікація» (інформаційний обмін в суспільстві), і найвужчим, що позначає різновид «соціальної комунікації», яка здійснюється на вербальному рівні обміну інформацією - «спілкування».

Таким чином, найлегше було б ототожнити поняття «спілкування» і «комунікація», але існує ризик знехтувати при цьому істотними аспектами категорії «спілкування», які не беруть до уваги комунікаційні теорії. Спілкування, як правило, здійснюється в процесі практичної діяльності людей (трудової, ігрової, пізнавальної).

Розглянуті підходи сформувалися переважно в межах соціальної психології. Якщо узагальнити, то комунікація в цих підходах переслідує одну мету - обмін інформацією. Успішно комунікувати можна не тільки з людиною, але і з так званим ілюзорним партнером (наприклад, твариною, яка до певної міри розуміє людську мову) або неживим об'єктом (книгою, комп'ютером).

Взаємодія переводить процес спілкування з теоретичної площини в практичну. Це є ні що інше, як вчинення дій в ім'я спільної мети, спрямованих на активність, вигідну для всіх членів групи. Потенційним об'єктом тут вже не може виступати тварина. Залишаються людина або неживий об'єкт.

І взаємосприйняття підключає до процесу спілкування особистісну складову. Це взаємний вплив на психологічний стан суб'єктів спілкування, а також формування особистісного сприйняття інших членів групи. Дана складова спілкування доступна тільки парам «людина - людина».

Тобто поняття «спілкування» розуміється як більш широке ніж поняття «комунікація». І саме спираючись на вище викладене ми маємо робоче визначення, яке давалося ще в першій лекції:

спілкування – вид взаємодії людей, що полягає в обміні інформацією, думками, досвідом, знаннями, уміннями, навичками та результатами діяльності,

ставленням до людини, предметно втіленими в матеріальній та духовній культурі.

Але поняття «комунікація» відносно окремо від поняття «спілкування» розглядається в філософському дискурсі і деякі його трактування співвідносяться із психологічно орієнтованими трактуваннями поняття «спілкування».

1. Види комунікації.

В просторі філософського міркування проблемам комунікації присвячена дуже велика кількість як окремих досліджень, так і узагальнюючих теорій. Предметом філософських роздумів в цьому напрямку є загальні закономірності, схожість і відмінність різних видів, рівнів і форм соціальної комунікації. На основі розуміння соціальної комунікації як руху смислів в соціальному просторі і часі розглядаються особисті та громадські комунікаційні потреби, комунікаційна діяльність і спілкування, соціальна пам'ять, комунікаційні канали, типологія соціально-комунікаційних інститутів, еволюція соціальних комунікацій з кам'яного століття до початку 21 століття.

Нас цікавлять ті напрямки дослідження комунікаційних процесів, які перш за все, мають перетинання із проблемами культурологічних досліджень та концепціями спілкування.

Окремо слід відмітити **соціально-комунікативний підхід** в системі культурологічного знання.

У сферу дії соціально-комунікативного підходу потрапляють такі проблеми:

- взаємодія особистості, колективу, суспільства в процесах створення, поширення, сприйняття культурних цінностей;
- взаємовплив соціокультурного середовища і особистості;
- феномен впливу особистості і конкретних культурних текстів на особистість, соціальну групу, масові або історичні спільності;
- взаємодія і взаємовплив суб'єктів культури різного статусу в процесі діахронічної і синхронічної комунікаційної діяльності;
- взаємозв'язок текстів культури різної природи та їх трансформація в тексти інших соціокультурних рівнів (біографічний, науковий, повсякденний);
- і нарешті, загальне взаємовідображення всіх типів суспільних відносин в історії світової культури (так звані «ефекти» соціальної комунікації).

Згідно СКП, соціальна комунікація, будучи об'єктом реального світу, що існує незалежно від наукового співтовариства, виступає як сполучаюча функція по відношенню до інших об'єктів. Вона виконує роль системоутворюючого чинника в розвитку суспільства, культури і наукового знання. Незважаючи на розбіжності у вживанні терміну «комунікація» в науковій літературі або навіть відсутності його як такого в конкретних текстах, комунікаційний аспект приховано або явно присутній практично в будь-яких текстах гуманітарного профілю: філософських, соціально-психологічних, філологічних, мистецтвознавчих, культурологічних, літературно-художніх та ін. При цьому

будь-яке явище культури, по суті справи, має комунікаційну природу, а ключові категорії тезауруса культури - комунікаційне «забарвлення».

До новаційних теорій останнього покоління, об'єктом вивчення яких є смисли культури, відноситься метатеорія соціальної комунікації А.В. Соколова, узагальнююча яка узагальнює досягнення різних наук соціально-комунікаційного циклу - від антропології до соціальної інформатики.

У самому короткому викладі суть метатеорії соціальної комунікації зводиться до наступного. Соціальна комунікація розуміється як рух смислів в соціальному просторі і часі. Під смислами маються на увазі знання, вміння, емоції, стимули та їх похідні - переконання, ідеали, вірування, ціннісні орієнтації. Зміст смислів виражається в знаковій формі за допомогою різних мовних засобів (природні і штучні мови, мови жестів, символів, мистецтв). Із знаків формуються тексти - комунікаційні повідомлення (усні, письмові, зображення, пантоміма, речові символи). Залежно від «середовища існування» смисли проявляють себе або в соціальній пам'яті, або в соціально-комунікаційної діяльності.

Соціальна пам'ять - пам'ять суспільства, втілена в світі рукотворних речей, соціальних документів, природної мови, менталітеті, живому недокументовані знанні, соціальних нормах, технологічних уміннях.

Соціально-комунікаційна діяльність реалізується у формі:

- спілкування (діалог рівноправних партнерів);
- управління (цілеспрямований вплив комуніканта на реципієнта);
- наслідування (запозичення зразків поведінки, стилів спілкування одними членами суспільства у інших).

Комунікаційна діяльність, в свою чергу, може бути представлена наступним рядом комунікаційних циклів:

- рух смислів з соціального простору в психічний простір суб'єкта соціальної комунікації (народження ідеї);
- рух смислів з психічного простору суб'єкта соціальної комунікації в соціальний (реалізація ідеї, фіксування сенсу на матеріальному носії);
- рух в соціальному часі: збереження та успадкування культурних цінностей.
- рух смислів в соціальному просторі (поширення культурних цінностей, інституційні та поза інституційні форми забезпечення їх громадського споживання);
- рух смислів з соціального простору в психічний простір суб'єкта соціальної комунікації (сприйняття, пізнання, оцінка, інтерпретація культурних смислів споживачами культури);
- рух смислів з психічного простору суб'єкта соціальної комунікації в соціальний простір (соціалізація смислів, оновлення культурних зразків, формування нового світогляду, культурного середовища).

Соціально-комунікаційний підхід (СКП), що розвивається на основі концепції соціальної комунікації (СК) як руху смислів в соціальному часі і просторі, дозволяє виявляти і пізнавати різні пласти побутування культури та її

конкретних явищ як соціально-комунікаційних систем (СКС). В теорії СК під СКС в широкому сенсі слова розуміється система задоволення комунікаційних потреб суспільства, соціальних груп, особистості, що історично склалася в ході еволюції людства. Як інституційне явище СКС являє собою сукупність комунікаційних каналів і засобів, які мають матеріально-технічні ресурси і професійні кадри.

Кожному цивілізаційного етапу в розвитку суспільства відповідає певний рівень комунікаційної культури, тобто рівень потужності і свободи комунікаційних каналів, засобів і методів, доступних і освоєних суб'єктами культури і використовуваних ними в різних сферах комунікаційної діяльності.

Чотири перших рівня комунікаційної культури визначають специфіку СКС, відповідних великим віхам в історії людства:

- словесна (громадська СКС);
- письмова (рукописна СКС);
- книжкова (мануфактурна і індустріальна СКС);
- екранна (електронна СКС).

Кожен з наступних рівнів відображає специфіку соціально-комунікативної системи конкретного соціального простору і часу. У свою чергу, в природі і сутності буття кожного явища культури відбивається рівень комунікаційної культури, відповідний специфіці тієї СКС, в яку це явище включено.

Таким чином, соціально-комунікативний підхід синтезує теоретичний потенціал системного, діяльнісного, інформаційного, семіотичного підходів до явищ культури, дозволяючи виявляти нові грані буття смислів культури як феноменів соціальної комунікації.

Найбільш загальним чином в полі філософії комунікація (від лат. *Communicatio* - повідомлення, передача) розуміється як смисловий та ідеально-змістовний аспект соціальної взаємодії.

Дії, свідомо орієнтовані на їх смислове сприйняття, називають комунікативними. Основна функція комунікації - досягнення соціальної спільності при збереженні індивідуальності кожного її елемента. Структура найпростішої комунікації включає як мінімум:

- двох учасників-комунікантів, які наділені свідомістю і володіють нормами деякої семіотичної системи, наприклад, мови;
- ситуацію (або ситуації), яку вони прагнуть осмислити і зрозуміти;
- тексти, що виражають сенс ситуації в мові або елементах даної семіотичної системи;
- мотиви і цілі, які роблять тексти спрямованими, тобто то, що спонукає суб'єктів звертатися один до одного;
- процес матеріальної передачі текстів.

Таким чином, тексти, дії по їх побудови і, навпаки, дії по реконструкції їх змісту і сенсу, а також пов'язані з цим мислення і розуміння, складають зміст комунікації.

За типом відносин між учасниками виділяються:

- міжособистісна,
- публічна,
- масова комунікація.

За типом використовуваних семіотичних засобів можна виділити:

- мовну комунікацію,
- паралінгвістичну комунікацію (жест, міміка, мелодія),
- матеріально-знакову (зокрема, художню) комунікацію.

При аналізі та описі комунікації в просторі філософських штудій розрізняють:

1) комунікацію в широкому сенсі - як одну з основ людської життєдіяльності і різноманітні форми мовно-мовленнєвої діяльності, що не обов'язково передбачають наявність змістовно-сислового плану. (Такими є деякі структури проведення часу і психологічні ігри в сенсі їх реконструкції Е. Берном);

2) інформаційний обмін в технологічно організованих системах - в цій своїй іпостасі комунікація досліджується футурологами;

3) комунікації в сфері міркувань, як інтелектуальний процес, який має ідеально-змістовний план, якого дотримуються комуніканти, і пов'язаний з певними ситуаціями соціальної дії;

4) екзистенційну (екзистенціальну) комунікацію як акт виявлення Я в Іншому. У такій якості комунікація - основа екзистенціального відношення між людьми (як відносини між Я і Ти) і вирішальний процес для самовизначення людини в світі, в якому людина знаходить розуміння свого буття, його підстав.

Саме екзистенціальний аспект комунікації є найбільш глибоким підґрунтям будь-якої комунікації і будь-якого спілкування.

2. Екзистенціальний аспект комунікації.

Не маючи змоги розглянути всі концепції спілкування в філософії існування (екзистенціалізмі), зупинимося на двох, найбільш виразних. Це філософія діалогу М. Бубера і філософія комунікації К. Ясперса. Саме ці мислителі внесли вирішальний внесок в осмислення проблем інтерсуб'єктивності.

Філософія діалогу М. Бубера.

Мартін Бубер (1878-1965) - один з найцікавіших і загадкових мислителів ХХ століття, який створив оригінальну версію екзистенціалізму - так звану «діалогічну онтологію». Основне поняття філософії Бубера - діалог - є для нього як би точкою перетину всіх ліній перспективи, інакше кажучи - всіх класичних тем філософії ХХ століття.

Діалог (від грецьк. - розмова, бесіда) - розмова двох або більше осіб, процес їх спілкування і взаємодії. Філософська концепція діалогу передбачає міжсуб'єктне спілкування, єднання свідомостей на метафізичному рівні на відміну від гносеологічної структури «суб'єкт-об'єкт».

Бубер вважав, що універсальні і загальні для всього людства ідеї - відкритість до трансценденції, визнання за людиною статусу моральної істоти,

ідея досконалості і блага - повинні сприяти діалогу між двома релігіями (християнство та юдаїзм) і їх взаємному збагаченню.

Деякі теми були наскрізними у творчості Бубера протягом усього його життя (онтологія діалогу, проблеми комунікації, віри і моральності), до інших він повертався після тривалого забуття. Більшість тем творчості Бубера було окреслено в книзі «Я і Ти».

Трагедію загального відчуження в світі Бубер сприймав як особисту трагедію. На все життя драмою для нього стало розлучення батьків. Перша світова війна, переслідування євреїв в Німеччині, зростання тоталітаризму в суспільстві, друга світова війна, потім арабо-ізраїльський конфлікт. Всі біди ХХ століття породжували у нього відчуття безглуздості та розірваності людського буття. Але, на відміну від Ф. Кафки або А. Камю, це відчуття у Бубера породжувало прагнення до всепроникного вживання в світ «Іншого», діалогу з ним. «Інший» з чужого, «стороннього», «не-Я» перетворюється на «Ти».

Якщо європейській ментальності в цілому притаманний чіткий розподіл функцій суб'єкта і об'єкта (суб'єкта - бути активним, він пізнає, сприймає; об'єкту - бути пізнаваним, сприймаємим, залежним від активності суб'єкта), то Бубер пропонує натомість цій установці бі-суб'єктну комунікацію, де об'єкт постає як рівноправний партнер, співрозмовник, друг. В екзистенціалізмі Бубера буття постає як діалог, його онтологію можна назвати діалогічною.

Центральна ідея філософії Бубера - буття як діалог між Богом і людиною, людиною і світом, людиною і людиною. Діалог творчим і рятівним, коли він здійснюється за допомогою Бога, його заповідей про моральність і любов. Саме в діалозі з людиною і світом Бог реалізує свою божественну сутність.

Поняття і категорії, які він використовував, відповідали його прагненню проаналізувати фундаментальну кризу відчуження в житті сучасної людини. Основні категоріальні пари в філософії Бубера: «Я-Ти» і «Я - Воно», служили саме для цього.

Для Бубера філософія не наука, що відкриває граничні підстави буття або встановлює останній критерій істини. Мета філософа - звільнити людей від стереотипів мислення та ілюзій і допомогти їм побачити більш ясно істину власного досвіду. Філософи в цьому сенсі повинні бути, згідно Буберу, «показчиками», які показують шлях до зміни ментальної парадигми. За допомогою бесіди і діалогу, міфу і легенди він прагнув допомогти людям зрозуміти і прояснити їх ставлення один до одного, до світу, Богу, до самих себе.

Бубер не раз говорив: «У мене немає вчення, є тільки діалог».

У книзі «Я і Ти» і в наступних філософських роботах Бубер зробив спробу, критикуючи панівні духовні і соціальні структури, сформулювати альтернативний погляд на мислення, мову і суспільство, який зробив би можливими невідчужені відносини між людьми, людьми і природою, людьми і Богом.

У книзі «Я і Ти» Бубер звертає увагу на те, що існують два підходи до буття, до миру. Ми можемо приймати підхід раціоналістично-сцієнтистського типу, який він також називає «функціональним» і «тим, що орієнтує». В цьому випадку

ми дивимося на світ лише як на скупчення предметів і знарядь, які так чи інакше можуть служити нашим цілям та інтересам. Цей підхід, на думку Бубера, характерний для природознавства і буденної свідомості - він дозволяє нам створювати впорядковане світовідчуття і орієнтуватися в світі. Для того щоб користуватися предметом, ми повинні вказати його місце серед інших предметів. Таким чином ми поміщаємо предмет в той чи інший простір і час, в ті чи інші причинно-наслідкові зв'язки. За Бубером, коли ми говоримо про фізичний світ, про просторово-часові структури, про закон причинності - ми підкоряємося установці Я-Воно і використовуємо відповідну цій установці мову. Підхід Я-Воно може бути як щодо світу речей, так і до людей і навіть до Бога.

Але можливий інший підхід - підхід, при якому поняття простору, часу і причинності виявляються абсолютно безглуздими. Цей підхід Бубер називає «актуалізуючим», «зустрічаючим», «особистісним», «діалогічним». Ми можемо звертатися до предметів, людей і Бога як до Ти, як ніби перед нами жива істота, особистість, більш того - друг. Я і Ти при цьому вступають в онтологічний діалог. Світ в такому випадку постає абсолютно відмінним від світу Воно і непорівнянним з ним. Суб'єкт як би перетворює об'єкт в особистість, об'єкт залежить від суб'єкта так само, як і суб'єкт від об'єкта. «Влада аналізу структур» належить, на думку Бубера, «науковому», «предметному» підходу. У тому ж випадку, коли ми хочемо вивчити два буття, дві субстанції та їх взаємини в підході Я-Ти, ми вилучаємо ці субстанції зі світу Воно. Так само, як кожна субстанція стає «об'єктом», «річчю» при підході Я-Воно, точно так же вона може стати «партнером», «співрозмовником» при підході Я-Ти.

Ідея абсолютної рівнозначності Я і Ти - суб'єкта та об'єкта - це і є, по суті, відкриття Бубера.

Я і Інший: проблема інтерсуб'єктивності.

Одна з ключових тем філософії Бубера - проблема міжособистісної комунікації. У зв'язку з цим виникає необхідність визначити одне з найважливіших понять філософії Бубера (як і багатьох течій «посткласичної» філософії) - поняття «Іншого». Інший - те, що не є Я, інше по відношенню до мене, і в той же час подібне мені, рівний мені суб'єкт, що має властивості особистості.

Рішення Бубером проблеми відносин Я-Інший, Я-Інше, «те, що не є Я», відрізняється від концепцій «класичного» екзистенціалізму (М. Хайдеггер, Ж.-П. Сартр) і від поглядів предтечі екзистенціалізму С. К'єркегора. На думку Бубера, Я нічого не може сказати про себе, не співвідносячи себе з Іншим. Монологічній традиції філософського пізнання Бубер протиставляє діалогічну.

Бубер пояснює неможливість комунікації у Сартра його ставленням до світу («в собі буття») і до людини як Воно. У Бубера же Інший, Інші приймають форму Ти, без якого Я не може існувати. «Тільки через Ти людина стає Я».

Але головне все-таки для Бубера - відношення між людиною і людиною. Він багато разів повторював, що одна з головних помилок людства - це віра в те, що дух всередині нас (наприклад, буддизм), тоді як він - між нами, між Я і Ти. «Дух

не в Я, а між Я і Ти. Дух схожий не на кров, яка циркулює всередині мене, але радше на повітря, яким дихають Я і Ти».

Фундаментальна даність людського існування - це людина з людиною. Тільки в тому випадку, коли індивідуум усвідомлює Іншого як свою власну інакшість і коли на основі цього він спробує проникнути в Іншого - тільки тоді він зможе розірвати замкнене коло самотності. Саме так і вчиняє Бубер.

Комунікативна філософія К. Ясперса.

Хоча б коротко необхідно звернутися до поглядів ще одного мислителя, який зробив величезний внесок у розробку проблеми інтерсуб'єктивності. Це Карл Ясперс. Ясперс розробляв проблему комунікації в зв'язку з проблемами свободи та істини. Спілкування індивіда, його зв'язок з іншими складає структуру його власного буття, його екзистенції, стверджує Ясперс. Людське буття в концепції Ясперса, як і у Хайдеггера, є завжди «буття-з» (Mit-Sein) - з іншими. Поза комунікації немає і не може бути свободи. Ясперс відрізняє вільну екзистенцію від сліпої волі А. Шопенгауера по її можливості спілкування з Іншим, по можливості бути «почутою». Екзистенція не може бути визначена, але може «спілкуватися з іншою екзистенцією», і цього достатньо, щоб вона існувала як реальність, а не як суб'єктивна ілюзія. З точки зору Ясперса, комунікація - це спілкування, в якому людина не грає «ролі», приготувані для нього суспільством, але відкриває, яким є сам «актор». Екзистенційна комунікація Ясперса протилежна «масовій комунікації», в якій особистість втрачається, розчиняючись в натовпі. Ясперс розглядає і саму істину в зв'язку з комунікацією: комунікація суть засіб здобуття істини, спілкування «в істині».

Ясперс говорив: «комунікація не тільки від розуму до розуму, від духу до духу, але і від екзистенції до екзистенції має всі свої безособові змісти і значення лише в якості медіума.

... Достовірність власного (справжнього) буття має місце тільки в тій комунікації, в якій свобода зі свободою знаходяться в беззастережному протистоянні одна одній завдяки стоянню одна з одною ...

... тільки в комунікації я є самим собою ...

Згідно думці К. Ясперса, тільки в комунікації досягається та мета філософії, в якій всі цілі знаходять свою останню підставу і сенс: почути буття, просвітлення любові, досконалість спокою.

Тобто, те, що не здійснюється в комунікації, ще не має буття; то, що в підсумку не ґрунтується на комунікації, не має достатніх підстав, Істина починається удвох.

«Наша суть - буття-на-шляху».

Таким чином, комунікація стає у Ясперса метою і завданням філософії, а міра комунікативності - критерієм оцінки і вибору тієї чи іншої філософської системи.